

Makalenin geliş tarihi: 22.09.2020

1. Hakem rapor tarihi: 10.10.2020

2. Hakem rapor tarihi: 12.10.2020

Kabul tarihi: 25.11.2020

TÜRKİYE’DE ENGELLİ BİREYLERİN GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİ: LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNDEN BİR META-SENTEZ (Araştırma Makalesi)

Fatih KARİP (*)

Öz

Bu çalışma Türkiye’de engelli bireylere yönelik yürütülen görsel sanatlar eğitimini yürütülen lisansüstü tezler üzerinden meta-sentez yöntemi kullanılarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında 2000-2019 yılları arası ilgili konuyu içeren 27’si yüksek lisans, 7’si doktora olmak üzere 34 lisansüstü tez incelenmiştir. Çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı yardımı ile ulaşılmıştır. Veri tabanında erişime açık olmayan çalışmalara ise kurumumuz Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı aracılığı ile ulaşılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda çalışmalar, yayım yılı, yürütüldüğü üniversite, çalışmanın amacı, araştırma yöntemi, veri toplama araçları ve örneklemi bağlamında incelenmiştir. Verilerden elde edilen tema ve kodlar tablo ve grafiklere dönüştürülerek yorumlanmıştır. Buna göre incelenen yüksek lisans tezlerinin 2008-2011 yılları arası yoğunlaştığı; doktora tezlerinin ise son dönemlere doğru çalışılmaya başlandığı ortaya çıkmıştır. Çalışmaların büyük bir çoğunluğu engelli bireylerin sanatsal gelişimlerini ve görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin eğitimlerine yönelik katkılarını amaçladıkları görülmüştür. Çalışmalarda büyük oranda nicel bir yaklaşımla ve anket, ölçek ve test gibi nicel veri toplama araçlarıyla yürütüldüğü buna göre örneklemin çeşitlilik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Görsel Sanatlar, Eğitim, Engelli Bireyler, Lisansüstü Tezler, Meta-Sentez.*

*) Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Resim İş Eğitimi Anabilim Dalı
(e-posta: fkarip@agri.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8957-1568>

Art Education of Individuals with Disabilities in Turkey: An Evaluation Through Graduate Dissertations

Abstract

In this study, it is aimed to evaluate the visual arts education carried out for individuals with disabilities in Turkey by using meta-synthesis method through the postgraduate dissertations. Within the scope of the study, 34 postgraduate dissertations including 27 master's and 7 doctorate dissertations covering the relevant subject between 2000-2019 were examined. Studies were accessed from CoHE National Thesis Center database. Studies that are not open to access in the database were reached through the Library and Documentation Department of our institution. The graduate dissertations included in the study were analyzed with content analysis. In this context, the studies were examined in the context of the publication year, the university where they were conducted, the purpose of the study, research method, data collection tools and samples. Themes and codes obtained from the data were transformed into tables and graphics and then interpreted. Accordingly, it was revealed that the analyzed master dissertations were mainly between the years 2008-2011 and doctoral dissertations started to be studied towards recently. It was seen that most of the studies aim at the artistic development of disabled individuals and the contribution of visual arts education to the education of disabled individuals. It was concluded that the studies were conducted with a quantitative approach and quantitative data collection tools such as questionnaires, scales and tests, and accordingly, the sample varied.

Keywords: *Visual Arts, Education, Individuals with Disabilities, Graduate Dissertations, Meta-Synthesis.*

1. Giriş

İnsanlık tarihinden günümüze sanat, çeşitli hastalıkların tedavisinde bir araç olarak kullanılmıştır. Erken Mısır Uygarlıkları döneminde sanat akıl hastalarının tedavilerinde kullanılan bir araç olmuştur. Antik Yunanda bastırılmış ve rahatsız edici duyguları temizlemek için sanatın bir dalı olan dramadan yararlanılmıştır. “İbraniler dini kaynaklarından esinlenerek, zihinsel sağlığı iyileştirmek için müziği, Romalılar düşünceye ve ruhun dağınıklığına yardımcı bir yol olarak edebiyatı, şiiri kullanmışlardır” (Coughlin, 1990’dan aktaran Ural ve İlhan, 2018: 295). Aynı şekilde engelli bireylerin sahip oldukları engel durumlarından ya da çevresel etmenlerden kaynaklanan engelli bireylerin toplumla bütünleşmesinde meydana gelen güçlüklerin, görsel sanatlar eğitimi ile aşılmasının mümkün olabilmektedir (Salderay, 2010).

“Engelleri özel eğitim gerektiren bireylerin topluma etkin ve üretken kişiler olarak katılmalarını sağlamak gereklidir. Eğitimli engelli özelde aile ekonomisine, genelde ülke ekonomisine üreterek katkıda bulunduğu zaman hem kendisi mutlu olacaktır, hem de toplumda hak ettiği saygınlığı kazanacaktır” (Besiri, 2009: 354). “Özel gereksinimli ço-

cukların fiziksel ve öğrenme özellikleri, eğitimden tam olarak yararlanabilmeleri için bireyselleştirilmiş bir özel eğitim programı ve ilgili hizmetler gerektirecek şekilde normdan aşağı veya yukarı farklılık gösterir” (Dayı, Açıkgöz, Elçi, 2020: 96). Görsel süreçler etkili bir öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır. Bu görsel süreçte; illüstrasyon sanatı, günlük yaşam ve eğitim öğretim sistemi içerisinde gerek materyal oluşturmada, gerekse kişinin görsel algılarını geliştirmede olması zaruri bir ihtiyaç halindedir (Gönül, Kımık, 2017).

“Görsel sanat eğitimi, normal gelişen veya zihinsel-bedensel engelli çocuklarda, kendi iç dünyalarını dışa vurmalarına, yapılan grup çalışmalarıyla toplumsallaşmalarına ve motor beceri durumlarının daha sağlıklı gelişmesine yardımcı olacak bir süreçtir” (Erim, Caferoğlu, 2012: 323). “Bu sebeple eğitim sistemi içinde her geçen gün daha çok önem kazanması ve de daha fazla zaman ayrılması gereken sanat eğitimi dersleri, özel gereksinimli bireyin; benlik duygusunun gelişmesi, başarı, güven ve cesaret duygularının artması, iletişim gücünün gelişmesi, el-göz ve el-göz-beyin koordinasyonunun artması, motivasyonunun artması, başkaları tarafından onaylanma ve beğenilme güdülerinin doyurulması, yaratıcılığının gelişmesi, kavram bilgisinin artması, bilgi ve becerilerini farklı alanlarda kullanabilme yetisinin gelişmesi, yaşamı sevmesi, hayata bağlanması, hayattan zevk alması için gereklidir” (Şahin, 2015, 35).

Çağlar (1979) Resim-İş eğitimi dersinin zihinsel engelli bireylere kazandıracığı olumlu davranışları şöyle sıralamıştır:

- Kollarını, ellerini, parmaklarını dikkatli ve doğru şekilde kullanmasını öğrenerek küçük ve büyük (ince ve kaba) kasları gelişir.
- El-göz ve zihin güçlerini bir iş yapmada uygun biçimde kullanır.
- Renkleri tanıır, ayırt eder, ana renklerden değişik renkler elde eder.
- Eşyalar arasında şekil, renk ve oran ilişkileri kurar.
- Çevre ile ilgili gözlemlerini, duygu ve düşüncelerini resim, şekil, renk ve modellerle anlatır.
- Basit genellemeler ve bilgi geçişi yapma yetisini geliştirir.
- Uygun kararlar alma ve uygulama yetisi kazanır.
- Kendine güven kazanır.
- Bir eser meydana getirmenin hazzını duyar (Çağlar, 1979'dan aktaran Özcan, 2015, 73).

Türkiye’de engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimini konu alan çalışmaların bütünsel bir bakış açısıyla incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacak ve ileride yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimini konu edinen çalışmaların hangi zaman aralıklarında, hangi konu alanlarında, hangi araştırma yaklaşım ve yöntemleri ile veri toplama araçları kullanılarak hangi örneklem gruplarına uygulandığı detaylı bir şekilde sunulacağı için araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir. Engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimini konusunda

araştırma yapmak isteyenler bu çalışmayı okuyarak konu hakkında Türkiye’de nasıl bir eğilim olduğunu görebilecek ve çalışmalarını bu doğrultuda asgari iş yükü ile yönlendirebileceklerdir.

1.1. Amaç

Bu çalışmanın amacı engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konulu lisansüstü tezler meta-sentez tekniği kullanılarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

1. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin yıllara ve türüne göre dağılımı nasıldır?
2. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin hazırlandığı üniversiteler hangileridir?
3. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezler hangi konularda yapılmıştır?
4. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yaklaşımları ve yöntemleri nedir?
5. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin veri toplama araçları nelerdir?
6. Türkiye’de engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin yürütüldüğü çalışma grubu kimlerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada engelli öğrencilere yönelik yürütülen sanat eğitimi konulu lisansüstü tezler meta-sentez tekniği kullanılarak incelenmiştir. Nitel yaklaşım içerisinde tanımlanan meta-sentez tekniği nitel çalışmaların bulgularının karşılaştırılması veya birleştirilmesi ile elde edilen kuramlar, genellemeler, üst anlatılar ve yorumlamalı çeviriler şeklinde tanımlanmıştır (Polat ve Ay, 2016). Meta sentezde temel amaç kavramsal bir çözümleme elde etmek için araştırmaların benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır (Herdem ve Ünal, 2018).

2.1. Verilerin Toplanması

Türkiye’de engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimi konulu lisansüstü tezlere ulaşmak amacıyla YÖK tez veri tabanı “görsel sanatlar eğitimi” “sanat eğitimi” “sanat” anahtar sözcükleri ile taranmıştır. Tarama sonucu ortaya çıkan tezler engelli bireyler bağlamında incelenerek çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 2000-2019 yılları arasında 7’si doktora, 27’si yüksek lisans olmak üzere 37 teze ulaşılmıştır. Özet metnine ulaşılan tezlerden 4 tanesinin tam metnine ulaşılamadığı görülmüştür. Bu tezlere Kütüphane Do-

kümantasyon Daire Başkanlığı vasıtasıyla tam metinlerine ulaşılmış ve araştırma kapsamına 20 yıllık süre içerisinde yayımlanan tüm tezler dâhil edilmiştir.

2.2. Verilerin Analizi

Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezler, yüksek lisans ve doktora olmak üzere iki ayrı klasöre kaydedilmiştir. Lisansüstü tezlerin yayımlandıkları yıllar ve türü baz alınarak geçmişten günümüze YL1, YL2 ve DR1, DR2 şeklinde numaralandırılarak kodlanmıştır. Daha sonra araştırmanın temel problemleri doğrultusunda tezlerin ilgili bölümleri incelenerek elde edilen veriler daha önceden oluşturulmuş olan Excel sayfasına tema ve kod olarak işlenmiştir. İlgili tema ve kodları gösteren excel sayfası örneği tablo.1. de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamına Alınan Lisansüstü Tezlerin Veri Analizini Gösteren Örnek Tablo

Sıra No	Yayın yılı	Üniversite	Amacı	Kullanılan yaklaşım	Kullanılan yöntem	Veri toplama aracı	Örneklem
YL11	2010	Marmara Üniversitesi	Görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin gelişimine katkısı	Nitel	Örnek olay	Gözlem	12 öğrenci
DR1	2008	Gazi Üniversitesi	Görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin gelişimine katkısına yönelik öğretmen görüşleri	Nicel	Tarama	Anket	126 öğretmen

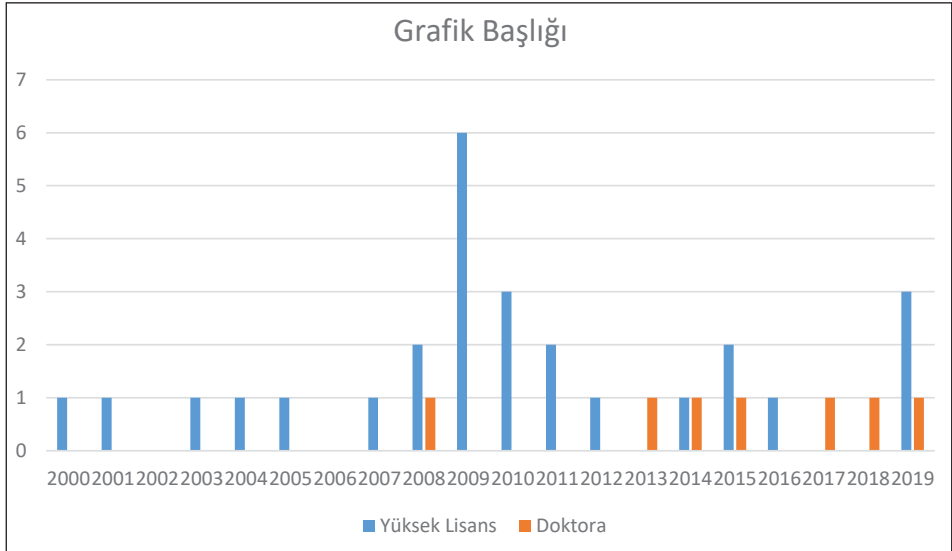
2.3. Araştırma Etiği

Bu çalışmada bilimsel araştırma etiği ilkelerine uygun hareket edilmiştir. Araştırma kapsamında değerlendirilen tüm tezlerin erişim durumlarında bir engel söz konusu değildir. Tüm tezler paylaşımına açıktır. Tam metinlerine ulaşılamayan tezler erişime açık olmadığından değil tez veri tabanına yüklenmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu çalışma

ile elde edilen veriler veri analiz teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde bulgular ve sonuçlar herhangi bir yanlılık ilkesine göre değil rasyonel bir biçimde ele alınarak sunulmuştur. Araştırma süresince yararlanılan tüm kaynaklara metin içerisinde ve kaynakça kısmında eksiksiz olarak yer verilmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analiz edilmesi ile elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü çalışmaların türlerini ve yapıldığı zamanı gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Şekil 1. Tezlerin yıllara ve türlerine göre dağılımı.

Şekil 1. incelendiğinde araştırma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin yayım yılları ve türleri bakımından nasıl bir dağılım sergilediği açıkça görülmektedir. Buna göre 2000-2019 yılları arası yayımlanan yüksek lisans tezlerinin 2008-2011 yılları arası yoğunlaştığı, özellikle 2009 yılında ciddi bir artış meydana geldiği 2012 yılından itibaren azaldığı görülmektedir. Doktora tezlerinin ise yüksek lisans tezlerine oranla son yıllarda yayımlanmaya başladığı 2016 yılını dikkate almadığımızda, sabit bir seyir izlediği görülmektedir. Genel anlamda 20 yıllık süreç içerisinde lisansüstü tezler için artış ya da azalma eğiliminde olduğunu söylemek zor. Belirli dönemlerin dışında sabit bir seyir gösterdiği ortaya çıkmıştır. 20 yıllık bir süreç içerisinde üretilen tez sayısını yıllık 1,85'lik bir tez sayısına tekabül etmektedir.

Tablo 2. Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

ÜNİVERSİTELER	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Gazi Üniversitesi	10		3			
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3		2			
Marmara Üniversitesi	3					
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2		1			
Anadolu Üniversitesi	2					
Ankara Üniversitesi			1			
Bolu İzzet Baysal Üniversitesi	1					
Uludağ Üniversitesi	1					
Hacettepe Üniversitesi	1					
İstanbul Arel Üniversitesi	1					
Akdeniz Üniversitesi	1					
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1					
Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi	1					
Toplam	22	73	8	27	30	100

Tablo 2.'de araştırma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin üniversitelere olan dağılımı incelendiğinde, yalnızca 13 üniversitenin lisansüstü tez çalışması hazırladığı, bu üniversiteler arasından yalnızca 4 üniversitenin doktora düzeyinde tez yayımladığı görülmektedir. Hem yüksek lisans hem de doktora tezleri bakımında en fazla tezin (13 tez) Gazi Üniversitesin'de hazırlandığı görülmektedir.

Araştırmanın önemli alt problemlerinden biri de çalışmaların ele aldığı konulardır. Çalışmaların yürütüldüğü konularını gösteren veriler tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Tezlerin Yürütüldüğü Konularına Göre Dağılımı

Tema	Kod	f	%	f	%
1	Engelli bireylerin sanatsal gelişiminin incelenmesi	7	22	1	3
2	Görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin gelişimine katkısı	5	16	2	6
3	Engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimine yönelik öğretmen görüşleri	5	16	2	6
4	Engelli bireylerin eğitiminde kullanılan materyallerin görsel açıdan incelenmesi	2	6		
5	Engelli bireylerin görsel sanatlar eğitiminde çok alanlı sanat eğitimi	2	6		
6	Engelli bireylerde sanat eğitimi (kuramsal çalışma)	2	6		
7	Çizgi filmlerin engelli bireylerin resimlerine yansımaları	1	3		
8	Engelli bireylerin sanat eğitiminde yaşanan sorunlar	1	3		
9	Engelli bireylerin renk tercihlerinin incelenmesi	1	3		
10	Engelli bireylerin görsel sanatlar eğitiminde müzelerin önemi			1	3

Tablo 3 İncelendiğinde lisansüstü tezlerin konularının büyük ölçüde (%22) engelli bireylerin sanatsal gelişimlerini inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin gelişimine olan katkısı (% 16) ve engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimine yönelik öğretmen görüşleri en fazla incelenen konular arasında yer almaktadır. Doktora çalışmalarının ise neredeyse tamamının bu konularda yazıldığı görülmektedir. Bunun dışında engelli bireylerin eğitiminde kullanılan materyallerin görselliğini, çok alanlı sanat eğitiminin engelli bireylerin görsel sanatlar eğitiminde kullanılması, engelli bireylerin görsel sanatlar eğitiminde yaşanan sorunlar, engelli bireylerin renk tercihleri, engelli bireylerin görsel sanatlar eğitiminde müzelerin önemi gibi çok özel konularla birlikte bazı kuramsal çalışmalar da yer almaktadır.

Araştırmanın bir diğer alt problemi olan lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerini gösteren bulgular Tablo.4.'te yer almaktadır.

Tablo 4. Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Tema	Kod	Kategori	Yüksek Lisans		Doktora		Toplam	
			f	%	f	%	f	%
Araştırma yaklaşımı/yöntemi	Nicel	Deneysel	5	16	2	6	7	22
		Tarama	15	47	3	7	18	54
	Nitel	Durum çalışması	4	12			4	12
		Olgubilim			1	3	1	3
		Eylem araştırması			1	3	1	3
		Doküman inceleme	1	3			1	3
Karma			2	6			2	6

Araştırma kapsamına alınan lisansüstü tezlerin araştırma yaklaşımları incelendiğinde türleri fark etmeksizin büyük bir çoğunluğunun (% 76) nicel bir yaklaşıma sahip olduğu, nicel yaklaşım ile birlikte betimsel taramanın (% 54) tezlerin yarıdan fazlasının araştırma yöntemini teşkil ettiği görülmektedir. Nitel yaklaşım içerisinde ise durum çalışmasının daha fazla (% 12) tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte deneysel çalışmaların ve olgubilim, eylem araştırması, doküman inceleme gibi yöntemlerin ise daha az kullanıldığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarının nasıl bir dağılım gösterdiğine ilişkin bulgular tablo 5' te gösterilmiştir.

Tablo 5. Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Tema	Kod	f	%	f	%	F(top)	%(top)
Veri toplama araçları	Anket	12	25	2	4	14	29
	Ölçek	10	21	2	4	12	25
	Test	3	6	1	2	4	8
	Görüşme	2	4	2	4	4	8
	Gözlem	3	6	2	4	5	10
	Doküman inceleme	6	13	2	4	8	17

Tablo 5. incelendiğinde araştırma kapsamında incelenen yüksek lisans tezlerinin büyük çoğunluğunun (% 25) veri toplama aracı olarak anketi tercih ettiği görülmektedir. Bununla birlikte çeşitli ölçekler en çok (% 21) tercih edilen ölçme araçları olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca test, görüşme, gözlem ve doküman inceleme tercih edilen diğer ölçme

araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Doktora tezlerini incelediğimizde ise neredeyse tüm ölçme araçlarının aynı oranda kullanıldığı görülmektedir.

Araştırma çerçevesinde incelenen bir diğer konu ise çalışmaların örneklemeleri olmuştur. Bu kapsamda lisansüstü tezlerin örneklem dağılımına ilişkin bulgular tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Tezlerin Örneklemelerine Göre Dağılımları

Tema	Kod	f	%	f	%	(Top)f	(Top)%
Örneklem	İlkokul	3	9			3	9
	Ortaokul	9	27	3	9	12	36
	Lise	4	12	1	3	5	15
	Öğretmen adayı	1	3			1	3
	Öğretmen	8	24	4	12	12	36

Tablo 6. incelendiğinde örneklem seçiminin öğretimin her kademesine yönelik olduğu ve öğretmen ve öğretmen adaylarının da çalışma gurubu olarak tercih edildiği geniş yelpazede bir örneklemin olduğu görülmektedir. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin büyük ölçüde ortaokul öğrencilerine (% 36) ve öğretmenlere (% 36) yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Tabloya göre en az (% 3) çalışılmış örnekleme öğretmen adayları oluşturmaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimi konulu çalışmanın daha sonra yapılacak olan araştırmalara yol gösterebileceği düşünülerek yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda 2000-2019 yılları arası 20 yıllık bir süreç içerisinde hazırlanan 37 lisansüstü çalışma incelenmiştir.

Yükseköğretim kurumu tez veri tabanı incelendiğinde engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimine yönelik tez çalışmasının ilk olarak 2000 yılında yayımlandığı, 2000-2019 yılları arasında toplam 37 lisansüstü çalışma yer aldığı görülmektedir. 20 yıllık bu süreç içerisinde yayımlanan tez sayısını yıla böldüğümüzde 1,85 şeklinde yıllık yayımlanan tez sayısını ortaya çıkmaktadır. Yıllık 1,85 tezin oldukça az olduğunu görülmektedir. Bu tezlerden 27’si yüksek lisans, 7’si doktora tezidir. YÖK veri tabanı istatistikleri incelendiğinde yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerinin yaklaşık 4 katı olduğu görülmektedir (YÖK, 2020). Bu oranı dikkate aldığımızda çalışma kapsamına aldığımız yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine oranla yaklaşık 4 katı olması aralarındaki oransal ilişkinin normal olduğunu göstermektedir. Tez sayılarının yıllara olan dağılımlarına göre engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimine yönelik artan ya da azalan bir eğilim görülmemektedir.

Araştırma sonuçlarına göre yürütülen tezler öğretimin tüm kademelerini (İlkokul, ortaokul, ortaöğretim, öğretmen adayları ve öğretmenler) içine alan geniş yelpazede bir örneklem seçildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dünya sağlık örgütü verilerine göre dünya nüfusunun % 10'u engelli bireylerden oluşmaktadır ve toplumun her kesiminde engelli bireylerin bulunması (Besiri, 2009) bağlamında düşündüğümüz zaman örneklem seçiminin yaygın olması önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte öğretim kademeleri arasından en fazla tercih edilen kademe ortaokul olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer çalışmalarda da ortaokul öğrencilerinin daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Baynazoğlu ve Atasoy, 2020; Herdem ve Ünal, 2018; Gözüyeşil ve Dikici, 2014).

Araştırma kapsamında ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri de yürütülen tezlerin çoğunun çalışma konusu olarak engelli bireylerin sanatsal gelişimleri üzerine konular seçmeleridir. Bununla birlikte görsel sanatlar eğitiminin engelli bireylerin gelişimleri üzerine etkileri ve konuyla ilgili öğretmen görüşleri çok fazla tercih edilen konular arasında yer almaktadır. Çağlayan (2018) zihinsel engelli öğrencilerin görsel sanatlar eğitimi konulu çalışmasında incelediği lisansüstü tez konularının çoğunun “engelli bireylerin gelişiminde görsel sanatlar eğitimi”, “görsel sanatlar eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri” ve “öğrenci resimlerinin incelenmesi” bu çalışma ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte benzer çalışmalarda sıklıkla görülmesine rağmen (Yaşar, Papatğa, 2015; Herdem, Ünal, 2018; Baynazoğlu ve Atasoy, 2020) öğrencilerin derse yönelik ilgi, tutum, kaygı, motivasyonu gibi konuların hiç incelenmediği görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki lisansüstü tezlerin hazırlandığı üniversiteler incelendiğinde yalnızca 13 üniversitede engelli bireylerin görsel sanatlar eğitimine yönelik çalışma üretmesi ve bunlardan yalnızca 4'ünde doktora düzeyinde çalışma yapılması üniversiteler bazında yeterince bir eğilimin olmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu üniversiteler arasından ilk sırada yer alan Gazi Üniversitesi özel eğitim ve sanat eğitimi alanında en fazla çalışma hazırlayan üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, Yazar, Eren, 2013; Coşkun, Dündar, Parlak, 2014; Bulut, Gülsoy, 2016). Bununla birlikte Marmara Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi konuyla ilgili en fazla çalışmanın yapıldığı üniversiteler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen tezlerin araştırma yaklaşımları ele alındığında % 76'sı gibi büyük bir çoğunluğunun nicel yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Yine nicel çalışmalar arasından tarama çalışmalarının yöntem olarak tercih edilmesi dikkatimizi çekmektedir. Bununla birlikte deneysel çalışmaların sıklıkla tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Nitel ve karma yaklaşımların daha az tercih edildiği, nitel yaklaşım içerisinden durum çalışması en fazla kullanılan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sonuç alanyazında nicel yaklaşımın nitel ve karma yaklaşımlara göre daha fazla tercih edildiği sonucuyla paralellik göstermektedir (Çiltaş, Güler ve Sözbilir, 2012; Yaşar, Papatğa, 2015). Ancak Namdar ve Öner'in (2018) Türkiye'de ilköğretimde görsel sanatlar eğitimi konulu lisansüstü tezleri incelediği ve Gün, Konak ve Duru'nun (2016) okul öncesi sanat eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında tezlerin büyük bir çoğunluğunun yaklaşım olarak nitel çalışmalar olması bu çalışmanın sonuçları ile çelişmektedir.

İncelenen tezlerin veri toplama araçları dikkate alındığında çoğunlukla anket ve ölçek gibi nicel veri toplama araçlarının tercih edilen araştırma yaklaşımına da paralel olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu sonuçlar Gün, Konak ve Duru'nun (2016) okul öncesi sanat eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezleri incelediği çalışmasında tezlerin büyük bir çoğunluğunun veri toplama aracı olarak anket ve ölçek kullanılması ile paralellik göstermektedir. Anket ve ölçek gibi veri toplama araçlarının kolay veri toplamada araştırmacıya kolaylık sağlaması bakımından çokça tercih edilmektedir (Baynazoğlu ve Atasoy, 2020). Bununla birlikte doküman inceleme ve gözlem (Çağlayan, 2014; Adar, Okur, 2015; Hiçyılmaz, 2020) sanat eğitiminin önemli ve vazgeçilmez veri toplama araçları olduğundan çokça tercih edilerek kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Adar, S., Okur, A. (2015). Zihin engelli 14 yaş grubu öğrencilerinin çizgi konusundaki resim çizme becerilerinin karşılaştırılması. *İdil Dil ve Sanat Dergisi*, 4(15), 125-148.
- Baynazoğlu, L. Ve Atasoy, E. (2020). Türkiye’de kavram karikatürleriyle ilgili yapılan araştırmalara yönelik bir meta-sentez çalışması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9(2), 390-409.
- Besiri, A. (2009). Yoksulluk ekseninde engellilerin eğitimi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83, 353-374.
- Bulut, D. ve Gülsoy, Y. (2016). Sanat eğitimi araştırmalarının incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 75-85.
- Coşkun, İ., Dündar, Ş., Parlak, C. (2014). Türkiye’de özel eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2), 375-396.
- Çağlayan, H. (2014). Zihinsel engelli bireylerin eğitiminde görsel sanatlar dersinin yeri ve önemi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 91-101.
- Çağlayan, N. (2018). Türkiye’de zihinsel engellilerde sanat eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 403-418
- Çiltaş A., Güler, G., Sözbilir, M. (2012). Türkiye’de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 565-580.
- Dayı, E., Açıkgöz, G., Elçi, A. N. (2020). Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilere yönelik metaforik algıları (Gazi Üniversitesi örneği). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 95-122. doi: 10.21565/ozelegitimdergisi.616520

- Erim, G., Caferoğlu, M. (2012). Görsel sanatlar eğitimi dersinin zihinsel engelli çocuklara katkısının özel eğitim öğretmenlerinin görüşleriyle belirlenmesi. *Uludağ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-342.
- Gönül, F., Kınık, M. (2017). İşitme engellilerin sanat eğitiminde illüstrasyonun katkısı. *Ulakbilge* 5(16), 1699-1713.
- Gözüyeşil, E., Dikici, A. (2014). Beyin temelli öğrenmenin akademik başarıya etkisi: Bir meta-sentez çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 1-20.
- Gün, E., Konak, A., Duru Gün, E. (2016). Okul öncesi sanat eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Akademik sosyal araştırmalar dergisi*, 4(37), 267-280.
- Herdem K., Ünal, İ. (2018). STEM eğitimi üzerine yapılan çalışmaların analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 48(48), 145-163.
- Hicyılmaz, Y. (2020). Investigation of game perceptions of elementary school students through the pictures they draw in the context of social powers. *Cypriot Journal of Educational Science*. 15(2), 369-385.
- Oğuz Namdar, A., Önder, V. (2019). Türkiye’de ilköğretimde görsel sanatlar ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri. *Kastamonu Education Journal*, 27(2), 767-784. doi:10.24106/kefdergi.2719
- Özcan, M. (2015). Zihinsel engelli bireylerde görsel sanatlar eğitimi. *Aydın Sanat*, 1(2), 71-79.
- Özer, B., Yazar, T., Eren, A. (2013). 1992-2012 yılları arasında güzel sanatlar eğitimi alanında Türkiye’de yapılan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(4), 497-510.
- Polat, S., Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 4(1), 52-64.
- Salderay, B. (2010). Engelli bireylerin yapmış olduğu görsel sanat çalışmalarının engelli birey aileleri ve engelli bireylere çalışan eğitimciler tarafından değerlendirilmesi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 219-229.
- Şahin, D. (2015). Zihinsel engelli bireylerde görsel sanatlar eğitimi, *Sanat Eğitimi Dergisi*, 3(2), 25-37. doi: 10.7816/sed-03-02-02
- Ural, B. ve İlhan, A. Ç. (2018). İşitme engelli öğrencilerin öz duyarlıklarının sanat yapıtlarına dayalı etkinlikler ile geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 15(1), 293-306.
- Yaşar, Ş. ve Papatğa, E. (2015). İlkokul matematik derslerine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 113-124.

YÖK. (2020). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikBilgiler?islem=4> 25 Eylül 2020'de alınmıştır.lül 2020'de alınmıştır.